

Ugasiti žarišta rata na Sredozemlju

Sredozemlje i Bliski Istok postali su jedan od centralnih stratejskih područja na kojem su prisutni interesi velikih sila oba bloka.

Zašto Sredozemno more, ta direktna spona triju kontinenata, izbija u prvi plan vojnopoličkih, a time i vojnopomorskih problema? Odgovor na ovo pitanje naći ćemo u uzrocima sukoba na Bliskom Istoku, njegovim mogućim posljedicama po sudbinu nezavisnih i nesvrstanih zemalja, kao i u opasnosti od proširenja rata na šira područja. Pogodnosti koje Sredozemlje pruža za razmještanje vojnih baza, i aerodroma, njegova prirodna bogatstva naročito u nafti, čine ga privlačnim za one koji žele da gospodare drugima. Dok neobuzdana i nekažnjena agresija Izraela i dalje divlja, sve se više i opasnije ukrštavaju interesi politike interesnih sfera velikih sila. Razvoj pomorskih snaga i njihovo gomilanje u Sredozemlju u direktnoj je vezi s takvim stanjem stvari.

Onaj tko bi dominirao afričkim kontinentom mogao bi uspješno da kontrolira pomorske i vazdušne puteve za Atlantik, za zapadnu i južnu Evropu, za južnu Aziju i Indijski ocean. Za realizaciju takve dominacije neophodno je, pored ostalog, adekvatno angažiranje pomorskih snaga i obezbjeđenje prevlasti na moru i u vazduhu. Bitne promjene ranijih pretpostavki za realizaciju stranih interesa na ovom kontinentu nastale su, procesom dekolonizacije u Africi naročito od 1960. godine i sve čvršćom orijentacijom niza novooslobođenih zemalja na politiku nesvrstavanja (npr. odluka Libije o likvidaciji baza SAD i Velike Britanije u Viles Fildu i Al Ademu). Međutim, vojnostratejski položaj Afrike u planovima velikih sila kao da sve više dobija na značaju što se odražava i na stanje i razvoj ratnih mornarica u Sredozemlju.

Flotne snage SAD¹, sastoje se od oko 50 brodova, 25.000 ljudi i 200 aviona objedinjenih kao VI flota. Ona je organizovana od tzv. udarnih snaga, amfibijske operativne grupe i pomoćnih snaga. Udarne snage sastoje se od 2 velika nosača aviona, dvije krstarice naoružane raketama brod-avion. Udarne grupa fomira odgovarajuće taktičke sastave. Amfibijska operativna grupa sastoji se od desantnoiskrcnih sredstava (jurišni nosač helikoptera, brodovi i sredstva za iskrcavanje i transport, komandni brod, minolovci) i jedinice pomorske pješadije od oko 2000 ljudi.

Pomoćne snage u stvari predstavljaju flotni tren koji obezbjeđuje operativnu sposobnost VI flote na duže vrijeme nezavisno od oslonca na vojnopomorske baze. U sastavu se nalaze tankeri, brodovi radionice, skladišta i snabdjevači. Po potrebi u sastav VI flote ulaze i specijalne snage za borbu protiv podmornica sastavljene od nosača protivpodmorničkih aviona i helikoptera i grupe protivpodmorničkih brodova. Nuklearne podmornice naoružane raketama ne ulaze u sastav VI flote, ali se kao dio stratejskih snaga SAD nalaze u Sredozemlju.

Prema zvaničnim nagovještajima američkih pomorskih komandanata, objavljenim u štampi. SAD će organizacionim mjerama, kolektivnim naporima (NATO) i tehnološkim novinama jačati VI flotu. Ona, kao što je poznato, već godinama pokušava da obezbjedi interese SAD u ovom dijelu svijeta. Orijehtacija na jačanje VI flote obrazlaže se pojačanim prisustvom snaga Sovjetskog Saveza i logikom blokovanog nadmetanja.

Očito je da se SAD orijentišu da ojačaju svoj položaj u Africi (nedavno putovanje ministra inostranih poslova Rodžersa) naročito među onim državama čiji vojnogeografski položaj omogućava najefikasniju kontrolu mora i oceana koji okružuju Afriku na koju inače gledaju kao na neposrednu pozadinu u odnosu na moguće frontove u Evropi i Aziji i kao oslonac za dejstvo u pravcu zapada, sjevera i istoka. Iz takve orijentacije proizlazi podrška SAD agresiji Izraela.

Prema izvorima zapadne vojnostručne štampe SSSR drži u Sredozemlju i do 60 ratnih i pomoćnih brodova. Od

површинских ратних бродова истају се модерни носач хеликоптера, велики разараачи и фрегате наоружане рaketama брод-брод, брод-авион, затим противподморнички бродови. Присутне су такође класичне и нуклеарне подморнице наоружане ракетaма и подморнице ловци подморница. Већи број пловних средстава за искрцавање поморског десанта и за логистичку подршку поморских снага у покрету, као и бродови за океанографска истраживања и риболов допуњују присуство СССР на овом мору. Рачуна се да СССР држи у Средоземном мору, зависно од степена затегнутости око 40.000—65.000 тона борбених бродова, око 10.000—15.000 тона десантноискрчних средстава и око 20.000—30.000 тона бродова за логистичку подршку. Све ове снаге налазе се под Уједињеном командом снага Средоземља (tzv. V flota СССР). Ваздушну подршку, нарочито извидања из ваздуха, за ове снаге, обезбјеђује авијација базирана на копну. По ватреној моћи, нарочито ракетног наоружања, по савременој опремљености и високом степену обучености ова флота располаже великом ударном снагом и покретљивошћу. Поред тога вјероватно је да се по потреби ове снаге могу ојачати било бродовима из флоте у Балтику или Црном мору. Могуће је такође да у одређеним затегнутим ратним ситуацијама с њима садејствују неке друге ратне морнарице Средоземља уступајући своје војнопоморске и ваздухопловне базе, као и учешћем дијелом властитих поморских снага нарочито ракетних чамача типа »Оса« и »Комар« (рачуна се да их у водaма Средоземља има око 40 у саставу РМ арапских земља).

Совјетски Савез жељи да обезбједи слободу поморских комуникација из Црног мора преко Средоземља и Црвеног мора ка Индијском океану и Далеком Истоку. Сјевероисточни дио Африке заједно са Блиским Истоком представља један од главних стратегијских правца за СССР у циљу повезивања са свјетским просторствима (присутвом на свим морима) и у заштити властитих осјетљивих јужних области.

Претежно политичке и економске интересе имају у Африци и друге велике земље: Француска, Велика Британија, Савезна Република Нјемачка, Народна Република Кина и неке друге нпр. Италија, чије присуство и активност на том подручју има већег или мањег утицаја на генерални ток ствари, који оне, појединачно узето, за разлику од суперсила не могу битно мијенјати. Од наведених земљају Француска (својим познатим ливеровањем »Миража« Либији) инсистира на већем праву ползеоци од тога да је она земља Средоземља и да њене интересе, које жељи ускладити са интересима других земљају овог подручја, не би требало поистовећивати са освајачким, колонијалистичким и неоколонијалистичким намјерама.

Неке од наведених земљају из ове групе јаčaju своје поморске снаге у Средоземљу.

Флотне снаге Велике Британије доживјеле су, као што је познато, послје II свјетског рата највеће опадање, али се у послједње вријеме, нарочито од повећаног присуства флоте СССР у Средоземљу, примјећује јачање поморских и ваздухопловних снага Велике Британије на овом подручју. Велика Британија ставила је на располагање НАТО-у дио својих стратегијских резерви копнене војске, као и дио ваздухопловства. Поред модерног јуришног носача хеликоптера са одговарајућим поморскodesантним снагама, Британци држе у Средоземљу противподморничке бродове, а повремено и један носач авиона.

¹ Rivista Marittima br. 12/69 (uvodnik). Iskorišteni su podaci koji se odnose na stanje pomorskih snaga. (U uvodniku se navodi da RM Jugoslavije ima oko 30.000 t lakih borbenih brodova pretežno suvremenih, o čemu je potrebno voditi računa kada je riječ o pomorskom saobraćaju u Jadrano, ali tvrdi se, odnosi između Italije i Jugoslavije u posljednje vrijeme su sve bolji što ima povoljan utjecaj na stanje u čitavom području Jadrana.)

Francuska također u posljednje vrijeme jača pomorske snage u Sredozemlju. Iako njene snage nisu uključene u NATO, karakteristično je da njeni ratni brodovi sve češće vježbaju sa odgovarajućim sastavima NATO. Sa ukupno oko 260.000 t borbenih i 120.000 t pomoćnih brodova Francuska raspolaže znatnim snagama koje može, zavisno od potreba, da koncentriše u određena područja. Njena RM upravo se nalazi u fazi brze modernizacije. U izgradnji ili opremanju je oko 56.000 t borbenih brodova (veliki razarač naoružan raketama, fregata, patrolni brodovi, minolovci, raketni čamci, tri nuklearne podmornice naoružane raketama, modernizacija naročito protivpodmorničkih snaga). U osnovi suvremene pomorske snage omogućavaju uspješnu upotrebu avijacije sa nosača aviona, brzu intervenciju pomorskodesantnih snaga, kao i solidnu protivvazдушnu i protivpodmorničku odbranu. Modernizacija francuske RM koja je u toku povećat će ove mogućnosti.

Ratna mornarica Italije sa ukupno oko 135.000 t borbenih brodova i oko 38.000 t pomoćnih i desantnih brodova, još uvijek je daleko od realizacije tzv. »minimuma« od 200.000 t modernih brodova. Programi čija je realizacija u toku ojačat će RM za novih 10.000 t borbenih i oko 2.000 t pomoćnih brodova. Italijanska RM raspolaže sa oko 70% modernih borbenih brodova, od toga 30% su brodovi naoružani raketama brod-avion i u znatnoj mjeri opremljeni helikopterima. Međutim, ona se mora što prije opremiti i modernim pomorskodesantnim snagama i raketnim naoružanjem napose brod-brod.

Ratne mornarice Grčke sa oko 67.000 tona i Turske sa oko 57.000 t brodova za operativne svrhe ne posjeduju brodska raketna oruđa, nemaju helikoptera za borbu protiv podmornica ni za iskrcavanje desanta. Nedostaju im suvremena desantnoiskrcna sredstva i minolovci. Vojnogeografski položaj ovih zemalja po ocjeni NATO nameće potrebu ubrzane modernizacije njihovih RM. Prema izjavi admirala američke mornarice Horejša Rivera, vrhovnog komandanta savezničkih snaga u južnoj Evropi, datoj štampi početkom februara o. g., SAD će jačati RM Grčke i Turske čiji su brodovi zastarjeli, a kadrovi stručno osposobljeni. U međuvremenu ove RM nabavljaju u inostranstvu raketne čamce, podmornice — lovcе podmornica, eskortne brodove naoružane raketama za borbu protiv aviona i podmornica, patrolne brodove, obalne minolovce i topovnjače. Sa izvjesnom dozom podozrenja SAD gledaju elastičniju politiku ovih zemalja prema SSSR.

Između pomorskih snaga članica NATO zapaža se sve tješnja suradnja u nizu specijaliziranih mornaričkih aktivnosti. Devet članica NATO pakta, kako piše »Marine Rundschau« br. 10/69, učestvuju sa ukupno oko 200 naučnika u radu Centra za proučavanje protivpodmorničkog rata. Službeni naziv ovog centra je SACLANTCEN. Njegovo sjedište je u La Specciji. Neke članice NATO nastoje da po uzoru na SAD razviju vlastite specijalne mornaričke jedinice (Navy's Sea-Air-Land Teams — SEAL). Radi se o specijalnim odredima osposobljenim za izvršenje različitih diverzantskih, izviđačkih i psioloških zadataka u svim uvjetima na moru i kopnu upotrebom plovnih sredstava i vazduhoplova. Ove odrede SAD upotrebljavaju u agresiji na Južni Vijetnam. Prema pisanju »Navy« br. 9/69. u sastavu RM Turske nalaze se takvi odredi pod nazivom SAK. Dio ljudstva ovih snaga djelovao je u Južnom Vijetnamu u sastavu odreda SEAL br. 2 i učestvovao u akcijama vojnika SAD. Od novembra 1968. NATO je sa sjedištem u Napulju aktivirao Komandu mornaričkog vazduhoplovstva za Sredozemlje (Marairmed). Avioni (oko 80) i helikopteri Italije, SAD i Velike Britanije (Francuska aktivno surađuje) iz sastava ove komande prate kretanje pomorskih snaga SSSR. U januaru 1969. godine donesena je odluka o osnivanju jedne manje flote NATO. Ove snage sačinjavali bi brodovi u sastavu ratnih mornarica zemalja NATO objedinjeni pod jednu zajedničku komandu. Ova flota, iz različitih interesa eventualnih učesnika, još nije formirana. Na zasjedanju ministara NATO (decembra 1969) Sredozemlje je imalo izuzetan tretman.

Španija sa oko 120.000 t borbenih i oko 35.000 t pomoćnih brodova, većim dijelom zastarjelih, pokazuje sve veće ambicije da poveća i modernizira pomorske snage. Namjerava da izgradi oko 15.000 eskortnih brodova naoružanih raketama. Ona je nedavno preuzela od SAD jedan jurišni nosač helikoptera i dva desantna broda. Vojnogeografski položaj i šire inicijative Španije ukazuju na zainteresiranost nje same, a posebno NATO da se ona ojača kao pomorska snaga. Interesantno je jačanje Španije kao pomorske države. Ona se pojavljuje kao sve konkurentniji proizvođač brodova nudeći 15 do 20 posto jeftinije cijene od japanske brodogradnje, te privlači sve veći broj narudžbi naročito za izgradnju supertankera.

Arapske zemlje UAR, Sirija, Irak i Jordan imaju u RM ukupno 15.750 (ukupno u OS 410.500) ljudi, a Izrael 7.000 (ukupno OS 290.000). Vojni budžet za 1969/70. navedenih arapskih zemalja ukupno iznosi 1.406.000.000 dolara, a Izraela 829.000.000 dolara². Izrael ima 3 podmornice, 1 razarač, 1 eskortni razarač, 12 raketnih čamaca, 9 torpednih čamaca i 4 patrolna čamca, a UAR 16 podmornica, 6 razarača, 3 eskortna razarača, 19 raketnih čamaca, 26-29 torpednih čamaca i 12 patrolnih brodova. Sirija raspolaže sa 6 raketnih čamaca i 17 torpednih čamaca. Pomorske snage UAR po tonaži, ljudstvu, broju i po suvremenosti nadmašuju snage Izraela³.

Razvoj događaja na Bliskom Istoku i gomilanje pomorskih i drugih snaga i sredstava rata na tom području iz razumljivih razloga je u centru pažnje naše javnosti i miroljubivih snaga svijeta. Poznato je da su parlamentarci pedeset i šest zemalja sa svih kontinenata na sastanku početkom februara u Kairu podvukli zahtjev za realizaciju rezolucije OUN iz 1967. godine. Oni su istakli zahtjev za povlačenje oružanih snaga agresora sa okupiranih teritorija i dali punu podršku arapskom narodu Palestine u borbi za restauraciju njegovih prava. Očito tok zivanja na Bliskom Istoku i na Sredozemlju ne može zavisiti samo od odnosa snaga između Izraela i arapskih zemalja, već od ravnoteže između SSSR i SAD na tom području i u svijetu uopće i što je od posebna značaja i od jačanja nesvrstanosti i aktivne koegzistencije u Africi, Sredozemlju i svijetu. Time države i narodi Afrike i Sredozemlja mogu postati najsnažnija prepreka pokušajima velikih sila da ih uvuku u planove svoje politike i strategije interesnih sfera. Poznato je da se Organizacija afričkog jedinstva opredijelila za politiku neangažiranja. Zemlje koje je predsjednik Tito posjetio spadaju u red najaktivnijih nesvrstanih zemalja crnog kontinenta. Sve ovo očito ukazuje na neophodnost da politika nesvrstanosti postane stalna efikasna međunarodna akcija mira i progressa, kao i na potrebu da se Sredozemlje pretvori od područja konfrontacije i sukoba u more koje će povezivati ravnopravne narode i države. Sve veći broj zemalja ističe takve stavove. Njih je u osnovi izrazio, zabrinut pogoršavanjem situacije na Bliskom Istoku, u izjavi za štampu i ministar vanjskih poslova Cipra prilikom nedavne zvanične posjete našoj zemlji.

Položaj naše zemlje, kao države Sredozemlja, prvenstveno zavisi od naše sopstvene snage, od jačanja našeg samoupravnog društva i njegove općenarodne odbrane. Na ovoj vjetrometini interesa velikih sila Jugoslavija svojom nesvrstanom politikom, čemu je posjeta druga Tita zemljama Afrike u februaru ove godine i istupanje naše delegacije na zasjedanju na pripremnom sastanku nesvrstanih u Dar es Salamu dala izraziti doprinos, može da doprinese stvaranju što boljih odnosa sa svim zemljama i narodima kojima je stvar mira i progressa čovječanstva iskreno htijenje. Konkretni korak ka tome bio bi i gašenje žarišta rata na Sredozemlju i Bliskom Istoku.

² Podaci Instituta za stratezijske studije u Londonu (Vojni odnos snaga 1969—1970).

³ AFP, januar 1970.